Odnos povijesti i filozofije politike u Deset dijaloga o povijesti Frane Petrića

Kupina, Vanessa

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:612880

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij filozofije i engleskog jezika i književnosti

Vanessa Kupina

Odnos povijesti i filozofije politike u *Deset dijaloga o povijesti* Frane Petrića

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Davor Balić

Osijek, 2018.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za filozofiju
Preddiplomski studij filozofije i engleskog jezika i književnosti

Vanessa Kupina

Odnos povijesti i filozofije politike u *Deset dijaloga o povijesti* Frane Petrića

Završni rad

Znanstveno područje humanističke znanosti, znanstveno polje filozofija, znanstvene grane povijest filozofije i hrvatska filozofija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Davor Balić

Osijek, 2018.

Sažetak

Hrvatski renesansni filozof Frane Petrić (1529–1597) napisao je i 1560. godine objavio spis Deset dijaloga o povijesti, *u kojem je sa svojim sugovornicima nastojao ponuditi odredbu povijesti. Pritom se služio primjerima kojima obiluje svjetska povijest, kao i proučavanjem načinā zapisivanja događajā i opisivanjem osoba koje bi trebale poslužiti kao primjeri narednim generacijama.*

Prema Petrićevu mišljenju, način pisanja povijesti, kao i problematika kojom se povijest bavi, otkrivaju duboku povezanost između povijesti i filozofije politike, kao i između povijesnog i političkog djelovanja, a zbog koje povezanosti obje discipline imaju velike koristi. Smisao i zadaća filozofije politike izvedena je, uvjeren je Petrić, iz povijesti, a ponajprije iz povijesnih događaja. Povjesničareva je pak zadaća da istodobno bude filozof i političar, jer u svojem radu mora moći neki događaj prikazati na kritički način. No, povjesničar mora moći i sagledati te analizirati uzroke i posljedice nekog događaja, ali i razumjeti načine te razloge njegova odvijanja. To može tek onda, tvrdi Petrić, ako poznaje zajednicu u kojoj živi, ako posjeduje političko znanje i ako ga krasi umijeće pisanja.

Ključne riječi: Frane Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, povijest, filozofija politike

Sadržaj

1. Uvod	1
2. O odredbama i obilježjima povijesti	3
3. Povijest i filozofija politike	12
4. Zaključak	15
5. Popis literature	16

1. Uvod

Frane Petrić (1529–1597), hrvatski filozof koji je živio i djelovao tijekom 16. stoljeća, dakle tijekom razdoblja renesanse, može se, prema prosudbi Milivoja Solara, »svrstati u velikane europske duhovne povijesti i utemeljitelje novovjekovnog načina mišljenja.«[1] Njegovo glavno djelo je *Nova sveopća filozofija* (*Nova de universis philosophia*), a od ostalih izdvajam još *Sretan grad* (*La cità felice*), *Deset dijaloga o povijesti* (*Della historia diece dialoghi*), *Rasprave o peripatetičkoj filozofiji* (*Discussiones peri*pateticae) i *O poetici* (*Della poetica*). Petrićeva djela su raznovrsna i opsežna, što je istaknula i Ljerka Schiffler kada je prikazivala njihovu širinu: »od prirodno-filozofskih i kozmoloških (filozofija univerzuma, problem konačnosti i beskonačnosti, prostora, svjetlosti) do antropoloških, moralno-etičkih, teoloških, društvenih i politoloških (pojedinac - zajednica, država, povijest), te književno-poetoloških i estetičkih«.[2] U svojim djelima Petrić je iznio promišljanja koja su uvelike bila pod utjecajem Platonove ostavštine, o čemu svjedoči i sljedeći Petrićev zapis u trećem dijalogu djela *Deset dijaloga o povijesti*: »poštujte i visoko cijenite Platona, divite se tome božanskom čovjeku i božjoj mudrosti što se otkrila u njemu.«[3] No, u Petrićevim djelima uočljiv je i utjecaj antiaristotelizma. Usprkos tome, Petrić je koristio Aristotelov način proučavanja kao predložak za pisanje svojih spisa, pa je, kako piše Mihaela Girardi-Karšulin, »militantni antiaristotelizam« bio presudan za oblikovanje »njegova vlastita sustava filozofije«.[4] Petrić je u *Novoj sveopćoj filozofiji* pisao u duhu neoplatonizma, te u tom djelu, kako smatra Franjo Zenko »dolazi do izražaja njegov antiaristotelizam, ali više u funkciji antiteze spram koje se njegova nova filozofija konstituira.«[5]

Deset dijaloga o povijesti Petrić je opisao kao djelo u kojem se raspravlja o svemu u vezi s poviješću, pisanjem i proučavanjem povijesti, a objavljeno je 1560. godine u Veneciji.[6] Petrić

---

[1] Milivoj Solar, »Frane Petrić«, u: Frane Petrić, *Sretan grad*, preveo Vladimir Premec, priredio Milivoj Solar (Zagreb: Matica hrvatska, 1998), str. 43–53, na str. 43.

[2] Ljerka Schiffler, »Filozofija politike i povijesti u djelu Frane Petrića«, u: Frane Petrić, *Izabrani politički spisi*, izbor i uvodna studija Ljerka Schiffler. Prijevod Vladimir Premec, Krešimir Čvrljak, Irena Ćosić, Tamara Tvrtković (Zagreb: Golden marketing / Narodne novine, 1998.), str. 7–34, na str. 9.

[3] [Francesco Patritio], »Il Contarino overo, che, sia l'historia. Dialogo terzo« / [Frane Petrić], »Contarino ili što je povijest, treći dijalog«, str. 88–117, u: Francesco Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Frane Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Frane Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, preveo Krešimir Čvrljak (Pula: Čakavski sabor / Istarska naklada; Rijeka: Otokar Keršovani / Liburnija / Edit, 1980), na str. 90: »honorate, riverite, & ammirate Platone, come huom divino, & le imagini della sapienza di Dio scoperte in quell'huomo maraviglioso.« / na str. 91.

[4] Mihaela Girardi-Karšulin, »Frane Petrić«, u: Franjo Zenko (priređivač sveska), *Starija hrvatska filozofija*. Hrestomatija filozofije, sv. 9 (Zagreb: Školska knjiga, 1997), str. 203–223, na str. 206.

[5] Franjo Zenko, »Frane Petrić«, u: Petrić, *Deset dijalog o povijesti*, str. 7–23, na str. 14.

[6] Potpuna bibliografska jedinica izvornika Petrićevih *Dijaloga o povijesti* bila bi: Della historia diece dialoghi di M. Francesco Patritio ne'quali si ragiona di tutte le cose appartenenti all'historia, & allo scriverla, & all'osservarla. (In Venetia: Appresso Andrea Arrivabene, 1560).

je u njemu zapisao promišljanja kojima je nastojao odrediti narav povijesti, ali i ukazati na njezin značaj za filozofiju, politiku, pjesništvo, kao i za pojedinca, pa i za zajednicu. Kao filozof koji je bio, kako ističe Zenko, »sklon skepsi« pritom se usredotočio na teorijsku spoznaju o tome što je povijest, zatim na to koji su »problemi istraživanja i pisanja povijesti«, te na to »kakva je narav historijske spoznaje.«[7] Sličan zaključak ponudila je i Ljerka Schiffler kada je analizirala Petrićev opus iz područja filozofije politike. Prema njezinu mišljenju, Petrićeva djela iz područja filozofije politike sadrže »teorijsko spekulativna stajališta, koja ni danas nisu izgubila na značenju«, štoviše, postaju »sve aktualnijima, poprimajući nova vrednovanja i vlastitu afirmaciju.«[8]

[7] Zenko, »Frane Petrić«, str. 18.
[8] Schiffler, »Filozofija politike i povijesti u djelu Frane Petrića«, str. 13.

2. O odredbama i obilježjima povijesti

Kada je analizirao sadržaj *Deset dijaloga o povijesti*, Bruno Ćurko je zamijetio da su Petrić i njegovi sugovornici na početku tog djela, ali i u njegovu devetom dijalogu, raspravljali o utjecaju povijesti na ostvarenje ljudske sreće.[9] Taj podatak dokazuje da je Petrić povijest razumijevao kao disciplinu koja obuhvaća brojne segmente čovjekova življenja, što je, uostalom, i poručio u devetom dijalogu svojega djela: »A trebalo bi da poglavito naši mladi ljudi čitaju povijesti raznovrsnih vladavina kako bi iz njih izvukli raznovrsne pouke za upravljanje, [...] kao što je dobrom građaninu države najsvetija i najhvalevrijednija briga javno, a ne osobno dobro, tako i najizvrsniju korist iz povijesti izvlači onaj tko to čini za svoju domovinu, a ne za samoga sebe.«[10] No, Metesi Deronjić je, pak, ukazala na Petrićevu namjeru da prilikom pisanja o povijesti istodobno ispita i čovjekovu bit: »Njegovo [Petrićevo] tematiziranje povijesti ne isključuje istovremeno promišljanje i pitanja o biti čovjeka.«[11] Što se tiče tekstova koji su tijekom razdoblja renesanse bili posvećeni razmatranjima o povijesti, Zenko je naglasio da je o povijesti tada pisala tek nekolicina mislilaca, i to zbog Tridenskog koncila koji je povijest, ali i brojne druge discipline, prepustio teoretiziranju, jer se, nastavlja Zenko, »reagiranjem na revoluciju unutar religioznog plana« htjelo spriječiti djelovanje povijesti na »ostala područja intelektualnog života.«[12]

U dijalozima o povijesti Petrić je, očekivano, nastojao ponuditi odredbu povijesti. Pritom je iskazao upućenost u odredbe prethodnika, pa tako i u odredbu, primjerice, Marka Tulija Cicerona (106 pr. n. e. – 43 pr. n. e), koji je zastupao stav da je povijest, preuzima Petrić u četvrtom dijalogu svojega djela tvrdnju iz Ciceronova spisa *O govorniku* (*De oratore*), »svjedočanstvo vremena, svjetlo istine, život uspomene, učiteljica života i vjesnica starine.«[13]

---

[9] Bruno Ćurko, »Petrić o vrlini i sreći u 'humanističkom' razdoblju«, *Filozofska istraživanja* 30/3 (2010), str. 395–412, na str. 406.

[10] [Francesco Patritio], »Il Donato overo dell'utilita dell'historia. Dialogo nono« / [Frane Petrić], »Donato ili o koristi od povijesti, deveti dijalog«, str. 236–257, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 242: »Et dovrebbono i nostri giovani maßimamente, leggere historie d'ogni conditione, per trarne ogni maniera d'utilità, per lo govérno, [...] Ma si come à buon cittadino di Republica, & piu debita, & piu lodevol opra, è la cura del publico bene, che del proprio: cosi piu eccellente servigio tragge dall'historia chi il tragge per la patria sua, che se il fa per se medesimo.« / na str. 243.

[11] Željka Metesi Deronjić, »Metafizički pristup Petrićevu razumijevanju povijesti«, prikaz djela *Ars historica Frane Petrića*, koje je napisao i 2012. godine objavio Stjepan Špoljarić, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/2(78) (2013), str. 605–610, na str. 608.

[12] Zenko, »Frane Petrić«, str. 18.

[13] [Francesco Patritio], »Il Sanuto overo del fine dell'historia. Dialogo quarto« / [Frane Petrić], »Sanuto ili o svrsi povijesti, četvrti dijalog«, str. 118–137, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 128: »Quello che disse Ciceron dicendo, l'historia è testimonia de' tempi, luce della verità, vita della memoria, maestra della vita, nuntia dell'antichità.« / na str. 129. Vidi i: Marcus Tullius Cicero, *De oratore*, II, 9, 36. Vidi i: Marcus Tullius

Što se tiče podjele povijesti, Petrić je smatrao da povijest može opisivati osobno i javno područje čovjekova života. Iz zapisā u četvrtom dijalogu djela *Deset dijaloga o povijesti* tako doznajemo da osobna povijest obuhvaća »osobno sjećanje na ono što je ljudsko«, a javna povijest »javno sjećanje na ono što je ljudsko.«[14] Kada je, pak, promišljao o cilju povijesti, Petrić je zastupao i stav da je cilj povijesti »da se sačuva uspomena na ljude i događaje.«[15] Što se tiče povjesničarā, Petrić je smatrao da oni moraju moći znati »promatrati povijesnu istinu«, ali i da moraju moći znati ukazati na »pouku koja se iz nje [povijesne istine] može izvući.«[16] Koristi koje pruža povijest, smatra Petrić, višestruke su. Naime, tijekom ljudske povijesti postoje brojni primjeri o nekim događajima, a poslužimo li se tim primjerima, događaje možemo, ističe Petrić, »okrenuti u svoju korist i u korist svoga grada, ili svoga vladara: među mnogim stvarima izabrati upravo one koje mogu korisno poslužiti, a naprotiv izbjeći one koje se čine štetne.«[17] Inače, Zenko je izvijestio da je Petrić svoja promišljanja o povijesti izložio u obliku dijaloga zato da bi »u sugovorniku, a i u samom sebi« nemilosrdno razorio »prvotne sigurnosti u nagomilano, a kritički nereflektirano znanje o povijesti i historiografiji«, i to usprkos tome što time, uvjeren je Zenko, »više problematizira nego što pruža sigurne odgovore na pitanja koja otvara.«[18]

Za prikaz povijesti koja je istinita, najvažniju ulogu ima povjesničar. Naime, povijesna istina je, bilježi Petrić u šestom dijalogu, skrivena od očiju običnoga promatrača, zbog čega onaj tko nastoji izložiti istinite događaje redovito »stupa u najmračniju noć, pa je potrebno da nam Bog pošalje veliko svjetlo da bi se domogli izlaza.«[19] Kada je pisala o obilježjima filozofije politike i povijesti u Petrićevu opusu, Schiffler je također naglasila da se prilikom opisa nekog događaja susrećemo s brojnim poteškoćama, pa je tako zaključila i sljedeće: »Spoznaja istine sama je upitna, jer je stvarnost promjenjiva i dinamična«.[20] Petrić je smatrao da postoje brojni načini kojima povjesničar može izmijeniti istinu i ostaviti budućim generacijama u naslijeđe laž, zbog čega je u petom dijalogu predložio da se pri prikazivanju događaja pridržavamo triju Ciceronovih pouka ili zakona: »prvi zakon glasi: nitko se ne smije do te mjere osiliti da u

---

Cicero, *De oratore*, libri tres. Edidit et illustravit Rudolphus I. F. Henrichsen (Havniae: Sumptibus librariae Gyldendalianae, 1830), str. 152: »Historia vero, testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis«.

[14] [Patritio], »Il Sanuto overo del fine dell'historia. Dialogo quarto« / [Petrić], »Sanuto ili o svrsi povijesti, četvrti dijalog«, str. 124 / str. 125.

[15] Isto, str. 128 / str. 129.

[16] Isto, str. 130 / str. 131.

[17] Isto, str. 132 / str. 133.

[18] Zenko, »Frane Petrić«, str. 20.

[19] [Francesco Patritio], »Il Zeno overo dell'historia universale. Dialogo sesto« / [Frane Petrić], »Zenon ili o općoj povijesti, šesti dijalog«, str. 162–185, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 166 / na str 167.

[20] Schiffler, »Filozofija politike i povijesti u djelu Frane Petrića«, str. 26.

povijesti izusti kakvu laž. I drugi: nitko se ne smije bojati izreći istinu. Treći zakon glasi: ne priliči se da netko o nekome piše bilo iz naklonosti, bilo iz mržnje.«[21] U studiji koju je o Petriću objavila u hrestomatiji *Starija hrvatska filozofija*, Girardi-Karšulin se također usmjerila na važnost pravilā prilikom pisanja povijesti, pri čemu je naglasila da se ta pravila svode »na pravila koja osiguravaju što veću objektivnost historičara i ujedno što veće didaktičko značenje povijesti.«[22] O obilježjima koja mora posjedovati povjesničar da bi na ispravan način prikazao događaje iz povijesti, očitovao se i Franjo Zenko u studiji objavljenoj 1980. godine u hrvatskom izdanju Petrićevih *Deset dijaloga o povijesti*: »Povjesničar mora stoga uz praktično iskustvo posjedovati i 'prudentia' koja je podvrgnuta vrhovnom cilju ljudske sreće, i to zajednice, a ne pojedinca. Stoga povijest koja posreduje ozbiljenje zajedničke sreće nije i ne može biti neka privatna stvar, nego nužno 'javna', 'politička' stvar.«[23] Zdenka Janeković je, pak, Petrićevu ideju koristi od povijesti razumijevala u uskoj povezanosti s ljudskom srećom, jer je Petrić, poručuje Janeković, »ostvarenje sreće«, smatrao mogućim »samo u spoju filozofske i povijesne metode, to jest općeg razmatranja o ljudskoj naravi i spoznaje pojedinačnih slučajeva koja korigira općenite teorije.«[24] Zbog toga se slažem s Ljerkom Schiffler, koja je zaključila da je poimanje sreće kao cilja svakog pojedinca, ali i države, Petrića označilo kao »*mislitelja prijelaza*«, ali i kao »mislitelja sveopće, duhovne i društvene obnove«, te kao filozofa koji »vodi dijalog sa sveukupnom europskom filozofskom i znanstvenom baštinom, asimilirajući je, podvrgavajući kritici i nadilazeći je svojim projektom *nove filozofije*.«[25] Prema Petrićevu mišljenju, svako javno djelovanje mora imati svoj uzrok i završetak, svoje vrijeme u kojem se odvija, kao i mjesto, način, sredstva, ali i ostale izvanjske elemente koji će na njega djelovati.[26] Ljudsko djelovanje zbog toga je, priopćava Petrić u sedmom dijalogu, zapravo gibanje, a budući da se, nastavlja Petrić, »svako

[21] [Francesco Patritio], »Il Contile overo della verita dell'historia. Dialogo quinto« / [Frane Petrić], »Contile ili o istini povijesti, peti dijalog«, str. 138–161, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 140: »Et fu cio, ch'io mi ricordava di haver veduto in Cicerone un cosi fato ammaestramento per la historia. Che la prima sua legge fosse, ch'altri non fosse ardito di dire in historia cosa falsa. Et la seconda che non dovesse temere di dir vero. La terza ch'egli non appaia, che altri, à gratia di alcuno, o ad odio scriva.« / na str. 141.

[22] Girardi-Karšulin, »Frane Petrić«, str. 209.

[23] Zenko, »Frane Petrić«, str. 21

[24] Zdenka Janeković, »Povijesno iskustvo i pisanje povijesti u Petrićevu sustavu spoznaje svijeta«, *Dubrovnik: časopis za književnost i znanost*, nova serija 8/1–3 (Dubrovnik, 1997), str. 44–59, na str. 46.

[25] Schiffler, »Filozofija politike i povijesti u djelu Frane Petrića«, str. 14.

[26] [Francesco Patritio], »Il Valerio overo dell'historia della vita altrui. Dialogo ottavo« / [Frane Petrić], »Valerio ili o povijesti nečijeg života, osmi dijalog«, str. 216–235, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 234 / na str. 235.

gibanje odvija u vremenu, onda po nuždi i činitelj uvijek djeluje u vremenu, a djelo se uvijek mjeri vremenom.«[27]

U sedmom dijalogu Petrić je poručio i to da prikaz javnog djelovanja može biti istinit tek onda kada sadrži sastavnice koje su uzrokovale slijed događaja kao i njegov ishod, jer »činitelj djeluje s nekom nakanom, u neko vrijeme, na nekom prostoru, na neki način i nekim sredstvom« zbog čega nam povjesničar, dakako »ako želi da mu povijest bude savršena«, mora prenijeti sve »okolnosti koje su djelovanje nosile, pratile i dovele do cilja.«[28] Dakle, povjesničar mora imati jasan i potpun uvid u događaj o kojem piše, jer samo tako može prenijeti istinu. Petrić je zato kao jedan od preduvjeta za istiniti prikaz ili opis povijesti smatrao situaciju u kojoj povjesničari opisuju »one događaje kojima su sami bili očevici.«[29] Istodobno, kada se promišlja o povijesti, na umu treba imati i to da nije, kao što napominje Petrić u prvom dijalogu, »potrebno kad želiš upoznati bit neke stvari zaći u sve njezine dijelove koji su zajednički mnogim drugim stvarima.«[30] Naposljetku, svatko tko se bavi znanošću, trebao bi se držati istine, pri čemu je velika odgovornost upravo na povjesničaru, jer on u nasljeđe ostavlja dio vremena u kojem živi, jer je u mogućnosti razborito promotriti događanja, pravilno ih prikazati i time pomoći drugima da shvate svojstva i vlastitosti neke stvari«.[31]

Povjesničar je, ističe Petrić u prvom dijalogu, »obvezan govoriti istinu o onome o čemu piše«,[32] a što je, kako priznaje u sedmom dijalogu, ponekad izuzetno teško, jer »ljudsko je djelovanje doista nešto veliko, gotovo poput kaosa«, budući da »u sebi skriva tisuće i desetine tisuća zakutaka.«[33] Što se tiče moguće povjesničareve uloge u društvu, Petrić je smatrao da »onaj tko piše povijest nužno je ili čovjek na vlasti ili čovjek iz puka«, nakon čega je dodao

[27] [Francesco Patritio], »Il Guidone overo dell'historia minore. Dialogo settimo« / [Frane Petrić], »Guidone ili o maloj povijesti, sedmi dijalog«, str. 186–215, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 192 / na str. 193.

[28] [Patritio], »Il Guidone overo dell'historia minore. Dialogo settimo« / [Petrić], »Guidone ili o maloj povijesti, sedmi dijalog«, str. 192 / str. 193.

[29] [Patritio], »Il Zeno overo dell'historia universale. Dialogo sesto« / [Petrić], »Zenon ili o općoj povijesti, šesti dijalog«, str. 166 / str. 167.

[30] [Francesco Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Frane Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, str. 44–65, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 54 / na str. 55.

[31] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, 60 / str. 61.

[32] Isto, str. 54 / str. 55.

[33] [Patritio], »Il Guidone overo dell'historia minore. Dialogo settimo« / [Petrić], »Guidone ili o maloj povijesti, sedmi dijalog«, str. 192 / str. 197.

da će povjesničar koji je na vlasti, a za razliku od onoga iz puka, redovito biti »podložan božicama kojima ga Jupiter, vladar država, opterećuje.«[34]

Zadaća povjesničarā razlikuje se, dakle, od zadaće ostalih svjedoka povijesnih događaja, jer onima koji nisu povjesničari nije nužno potrebno objektivno i istinito pripovijedanje događajā kojima su svjedočili. Osim toga, kvaliteta pojedinog povjesničara ogleda se u njegovu djelovanju, na što je, inače, već upozorila Ljerka Schiffler u sljedećoj rečenici: »O tom koliko je tko mudar promatrač knjige povijesti, ovisi može li mu pomoći i biti od koristi, vladaru i pojedincu, ukoliko uzmogne proniknuti u ono što se postavlja skriveno kao naputak i putokaz.«[35] Zbog pojma *istina*, ističe Petrić u prvom dijalogu, razlikuju se povijesni spisi od umjetničkih djela, a time i povjesničari od pjesnikā, s obzirom da »cilj povjesničara nije da pruži estetski užitak, jer je to svojstveno pjesnicima, već ono što je korisno.«[36] Prema Petrićevu sudu, pjesništvo samo uljepšava istinu i obogaćuje čovjekov život, no ono čovjeku ne koristi u svakodnevnu životu, zbog čega je razumljivo da članovi društvene zajednice imaju bolje mišljenje o povijesti, nego o pjesništvu.[37] Međutim, od Stjepana Špoljarića doznajemo da je Petrić uviđao i ukazivao na razliku između povijesti kao umijeća i povijesti kao znanosti, jer je o povijesti morao misliti iz, kako tvrdi Špoljarić, »jednog obuhvatnijeg, filozofskog horizonta kako bi legitimirao metodologiju i predmetno područje historije.«[38]

Dakle, način kojim bi povjesničar morao pisati povijest zasniva se na objektivnosti, istinitosti i cjelovitosti, a bez ikakvih izmjena, površnosti ili pak prešućivanja pojedinih podataka. Petrić je zbog toga u prvom dijalogu i zabilježio da »pisac povijesti mora izbjegavati pohvale i hvalopojke vladarima i vojskovođama na čijoj je strani, kao i prekore protivnoj strani«, jer ako tako piše, on onda »onome što piše oduzima vjerodostojnost i navodi na pomisao da to čini zbog naklonosti ili iz mržnje prema nekome, a ne zbog istine.«[39] Netočan prikaz ili opis nekog događaja, iskazivanje pogrešnog povoda ili uzroka nekog događaja, izmjenjivanje slijeda nekog događaja, kao i prešućivanje neugodnih detalja, kratkoročno je, ističe Petrić,

[34] [Patritio], »Il Contile overo della verita dell'historia. Dialogo quinto« / [Petrić], »Contile ili o istini povijesti, peti dijalog«, str. 150 / str. 151.

[35] Ljerka Schiffler, »Filozofija grada« *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 11 (1985), str. 3–27, na str. 9.

[36] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, 56: »Conseguentemente che non si dee l'historico propor per fine il diletto, però che, cio anco è cosa da poeta. Ma l'utile si bene.« / str. 57.

[37] Isto, str. 62 / str. 63.

[38] Stjepan Špoljarić, »Smisao Petrićeva mita o povijesti«, *Filozofska istraživanja* 30/3 (2010), str. 413–430, na str. 426.

[39] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, 56 / str. 57.

povoljno, ali isključivo onome tko je od određenog događaja imao neposredne koristi.[40] Međutim, takav način pisanja, nastavlja Petrić, dugoročno ne koristi nikome, a posebice onom tko ima namjeru poslužiti se nekim događajem kao primjerom koji će mu poslužiti za to da postigne istovjetne rezultate.[41] Pritom uvelike štete zapisi kojima se nastoji pojedini događaj prikazati u što ljepšem svjetlu, kao što su, primjerice, uljepšavanje istine, zanemarivanje loših strana ili incidenata. Povjesničar zato, poručuje Petrić, ne treba nezasluženo hvaliti neku osobu ili njezine postupke, jer time postaje sličan pjesniku, od kojega »mora biti tako daleko kao što je daleka istina od onoga što je tek nalik na nju, ili od laži.«[42] Na prvom mjestu, poučava Petrić u sedmom dijalogu, uvijek mora biti istina, s tim da povjesničar pri zapisivanju povijesnih događaja treba misliti o koristi cjelokupnog društva, a nikako o koristi nekog moćnika ili pak o vlastitoj koristi.[43]

Prema spoznajama Željke Metesi Deronjić, u nastojanjima da ponudi odredbu povijesti, Petrić je sa svojim sugovornicima raspravljao i o vremenu koje pripada povijesti, pa od Metesi Deronjić doznajemo da povijest, kako je razumijeva Petrić, »ne mora pisati samo o drevnim događajima već i o onome što se danas dogodilo kao i o onome što će tek uslijediti jer se ona ne odnosi samo na ljudska zbivanja već i na sve ono što je osjetilu dostupno, bilo da se tiče prirode ili nečega drugog.«[44] Petrić i njegovi sugovornici naglasili su da se povijest odnosi i na sadašnje vrijeme, pri čemu je Petrić napomenuo sljedeće: »No, kad bolje promotrim, vidim da mogu opisati onaj dio sadašnjosti koji se već zbio, ali ne i onaj koji se upravo zbiva. I tako uvijek izlazi da se povijest odnosi na ono što se već zbilo.«[45] U trećem dijalogu zato je i zaključio da se povijest sastoji i od sadašnjih, i od prošlih događaja, te da se jedni i drugi mogu koristiti kada zatrebaju.[46] Kada je analizirao Petrićevu zamisao o svjetskoj povijesti koja obuhvaća i sadašnje vrijeme, Špoljarić je zapisao sljedeću rečenicu: »Bez obzira na daljnja određenja historije spram sadašnjosti i budućnosti, svaki puta kada čovjek promišlja o povijesti, prošlost je onaj dominantni moment vremena koji na nas najsnažnije djeluje jer u nama pojačava čuvstvo nezadržive prolaznosti.«[47] Kao primjere sadašnjih događaja koji su

[40] [Patritio], »Il Contile overo della verita dell'historia. Dialogo quinto« / [Petrić], »Contile ili o istini povijesti, peti dijalog«, str. 150 / str. 155.
[41] Isto.
[42] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, 56 / str. 57.
[43] [Patritio], »Il Guidone overo dell'historia minore. Dialogo settimo« / [Petrić], »Guidone ili o maloj povijesti, sedmi dijalog«, str. 204 / str. 205.
[44] Metesi Deronjić, »Metafizički pristup Petrićevu razumijevanju povijesti«, str. 607.
[45] [Patritio], »Il Contarino overo, che, sia l'historia. Dialogo terzo« / [Petrić], »Contarino ili što je povijest, treći dijalog«, str. 94 / str. 95.
[46] Isto.
[47] Špoljarić, »Smisao Petrićeva mita o povijesti«, str. 424–425.

opisani i od kojih će naredne generacije imati koristi, Petrić je upozorio na opis koji je neki povjesničar posvetio jednom od ratova koji su se događali u bliskoj prošlosti: »Pa ni onaj tko je opisao rat što se prije dvije godine vodio između Pavla IV. i vojvode D'Alva nije pisao o nekadašnjim zbivanjima koja bi bila daleko od sadašnjih vremena.«[48] U skladu s tim, smatram da događaji koji su se nedavno dogodili ili se trenutno događaju, a koji su time dio moderne povijesti, također mogu imati veliki značaj i biti od velike koristi onome tko ih zna razborito sagledati i na njih pravodobno reagirati. Osim toga, za povijest je, smatram, važno i političko djelovanje, bilo da se odvija u prošlosti, bilo u sadašnjosti. Štoviše, iz povijesti se mogu crpiti i naučiti podaci koji omogućavaju način djelovanja koje dovodi do poboljšanja kvalitete življenja, no pri čemu se valja složiti s Linom Veljakom, koji je konstatirao da se povijest »iskazuje kao bitno utopijska, utopijska po iskonu, podrijetlu i po sebi pripadajućemu samoutemeljujućem zbivanju povijesti kao ljudske povijesti.«[49]

Prema Petrićevu mišljenju iz drugog dijaloga, povjesničari su se »u pisanju svojih povijesnih spisa uglavnom zaputili u dva smjera«, pa su dosad »opisivali ili svemirska ili zemaljska zbivanja.«[50] Za bavljenje uzrocima po kojima »nastaje sve na svijetu«, zaduženi su pak filozofi.[51] Naime, svaki događaj, podsjeća Schiffler, ima svoj uzrok i posljedicu, zbog čega su Petrić i njegovi sugovornici zaključili da je potrebno razumjeti svaki element povijesnog događaja, jer će povijest samo tako moći biti korisna u politici, i to bilo da mislimo na vladara, bilo na političara.[52] Povijest se, dakle, od filozofije razlikuje zato što obrađuje nastanak, tijek i završetak nekog događaja. Kada opisuje neki događaj, povjesničar mora biti upućen s djelovanjem onoga tko je taj događaj potaknuo, no mora biti upućen i u ljudsku narav, zbog čega je Petrić u drugom dijalogu zaključio »da se sve što je ljudsko dade svesti na ovo troje: misli, riječi i djela.«[53] Svaki je čovjek zasebna jedinka koju su oblikovale njezina okolina i odgoj, zbog čega ima vlastite stavove koji mogu biti slični ili drugačiji od stavova većine, što Petrić potvrđuje onda kada zapisuje da »postoje pojmovi ili ako hoćete mišljenja

[48] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, 46 / str. 47.

[49] Lino Veljak, »Petrić i počeci utopijskog socijalizma«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 5 (1979), str. 57–66, na str. 57.

[50] [Francesco Patritio], »Il Bidernuccio overo della diversita dell'historia. Dialogo secondo« / [Frane Petrić], »Bidernuccio ili o raznovrsnosti povijesti, drugi dijalog«, str. 66–87, u: Patritio, »Della historia diece dialoghi« / Petrić, »Deset dijaloga o povijesti«, str. 28–293, u: Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, na str. 70: »Quanto ho potuto io da lunga lettione degli historici, vedere, eßi si sono inviati à scrivere le loro historie, con due indrizzi principali. Conciosia cosa che eßi l'habbiano scrite de fatti, o del maggiore, o del minore mondo.« / na str. 71.

[51] Isto.

[52] Schiffler, »Filozofija politike i povijesti u djelu Frane Petrića«, str. 15.

[53] [Patritio], »Il Bidernuccio overo della diversita dell'historia. Dialogo secondo« / [Petrić], »Bidernuccio ili o raznovrsnosti povijesti, drugi dijalog«, str. 78 / str. 79.

zajednička mnogim ljudima, a i takva što pripadaju samo pojedincu«, pri čemu je tako »i s izrazima, pojedinim riječima, zatim i s činima ili djelima.«[54] Pritom smatram da je Petrić u četvrtom dijalogu poručio da se povijest može pisati tako da se odnosi ili na pojedinca, ili na brojne ljude, zatim ili na nazor jednog čovjeka, ili na nazore većeg broja ljudi te, naposljetku, ili na jedan narod, ili na brojne, ili na sve narode.[55]

Kada je promišljao o obilježjima povijesti, Petrić je, pri čemu izdvajam zapis iz šestog dijaloga, ukazao i na to da se povjesničari prilikom opisivanja događajā susreću s brojnim poteškoćama koje u povijest unose ogromnu pomutnju: »Duga vremenska razdoblja, malobrojni pisci davnih vremena, sažet način pisanja, raznolikost naroda kojima pripadaju djela dostojna sjećanja i onih koji se daju na zapisivanje svojih i tuđih djela«.[56] U prvom dijalogu Petrić je prikazao sukob između sugovornikā zbog odredbe povijesti kao pričanja »o onome što se zbilo i kako se zbilo«, a koji se odvijao zbog odredbe povijesti, kao i zbog neslaganja po pitanju toga čije se i kakvo djelovanje može odrediti kao povijest.[57] Inače, Petrić se nije slagao s tvrdnjom da je povijest »pripovijedanje o onome što čine obrazovani ljudi.«[58] Osim toga, nije se slagao ni s tim da trag u svjetskoj povijesti mogu ostaviti jedino oni ljudi koji posjeduju znanje, novac i moć. Naposljetku, nije se slagao ni s tim da protagonisti događajā kojima se bavi povijest ne trebaju biti »seljaci, pomorci, pustinjaci i drugi slični njima«, što je potkrijepio sljedećim primjerom u obliku pitanja: »Zar Alinom, onaj kojeg je Aleksandar sreo kao siromašna povrtlara i potom postavio za kralja Pafa, nije smio ući u povijest?«[59] Za svjetsku povijest Petriću je, kako razumijem njegove zapise iz osmog dijaloga, bila značajna svaka osoba koja je svojim djelovanjem ostavila trag u svijetu, kao i svaki događaj, koliko god se beznačajan isprva činio, i to ponajprije zato što je dio neprekinutog lanca svjetske povijesti, ali i zato što ima neosporiv utjecaj na cjelokupnu ljudsku zajednicu, pa je nužno opisati svako djelovanje, bez obzira na to šteti li zajednici ili joj koristi.[60]

Isto tako, smatram da je Petrić u drugom dijalogu poručio da povjesničar može pisati povijest o jednoj osobi samo onda ako je ta osoba svojim djelovanjem ostavila značajan trag u

---

[54] Isto.

[55] [Patritio], »Il Sanuto overo del fine dell'historia. Dialogo quarto« / [Petrić], »Sanuto ili o svrsi povijesti, četvrti dijalog«, str. 124 / str. 137.

[56] [Patritio], »Il Zeno overo dell'historia universale. Dialogo sesto« / [Petrić], »Zenon ili o općoj povijesti, šesti dijalog«, str. 164 / str. 165.

[57] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, str. 48 / str. 49.

[58] Isto

[59] Isto, str. 48 i 50 / str. 49 i 51.

[60] [Patritio], »Il Valerio overo dell'historia della vita altrui. Dialogo ottavo« / [Frane Petrić], »Valerio ili o povijesti nečijeg života, osmi dijalog«, str. 230 /str. 231.

povijesti svijeta, pri čemu se najčešće radi o javnoj osobi koja posjeduje moć nad drugima, dakle, o vladaru ili o osobi koja je u vladarevoj službi.[61] Zato je izvijestio da postoje i »manje« povijesti, a koje obuhvaćaju podatke »o izvanrednim djelima izvanrednih ljudi«, pri čemu je dodao da su to povijesti »kakve su pisali Valerije Maksim, Fregosa, Egnacije i neki drugi.«[62] Uz to, nastavlja Petrić, postoje i »povijesti običnih građana«, koje su različite »već i zbog načina života tih ljudi.«[63] Naposljetku, Petrić je u drugom dijalogu zaključio i to da je broj »pojedinačnih povijesti« vrlo velik, pri čemu je zapisao da misli na povijesti »o apsolutnim vladarima, nazivanih carevima, kraljevima, kneževima, markizima i drugima«, pa konstatirao da su »mnogi opisali živote svih vladara, zatim napuljskih kraljeva, milanskih kneževa i mnogih drugih.«[64] Potom je odaslao sljedeću poruku: »Premda se sve te povijesti odnose na vladare posve različitog dostojanstva i različitog podrijetla, one ipak pripadaju jedinstvenoj povijesti apsolutnih vladara.«[65]

[61] [Patritio], »Il Bidernuccio overo della diversita dell'historia. Dialogo secondo« / [Petrić], »Bidernuccio ili o raznovrsnosti povijesti, drugi dijalog«, str. 84 / str. 85.
[62] Isto, str. 86 / str. 87.
[63] Isto.
[64] Isto, str. 84 / str, 85.
[65] Isto.

3. Povijest i filozofija politike

Iz devetog dijaloga djela *Deset dijaloga o povijesti* proizlazi da su povjesničari i filozofi u stanju ukazati na načine kojima je moguće ostvariti »pravi mir«.[66] Petrić je time ukazao na bliskost povijesti i filozofije politike. Za filozofiju, pa tako i za filozofiju politike, također je važno da istraži i ukaže na uzroke, o čemu je izvijestila Metesi Deronjić kada je naglasila da Petrić »razmatra ulogu čovjeka kao uzroka i učinka«, pri čemu je ljudska povijest istodobno »ljudska praksa i proizvodnja sačinjena dakle od čovjeka koji predstavlja uzrok.«[67] Schiffler je pak zamijetila da je povijest šira od politike i da, premda politici pridonosi primjerima i olakšava joj svakodnevno djelovanje, ipak nije »puko sredstvo političke prakse«.[68]

U prvom dijalogu Petrić je napomenuo da bi s poviješću trebao biti upoznat svaki obrazovan čovjek, što je pojasnio sljedećom rečenicom: »Jer je u njoj [povijesti] izobilje primjera dobra i opaka načina življenja, svakovrsne igre sudbine u privatnom i javnom životu, sudbine koja sve preokreće, i što je nisko i što je visoko obrće, ljude i obitelji, gradove, republike i carstva.«[69] U skladu s tim, Petrić je priopćio da će se čovjek koji posjeduje istinu o prošlim događajima, tom istinom koristiti u svim prilikama, zatim da će razborito prosuditi svaku situaciju u kojoj se nađe, te da će djelovati na opću korist, nakon čega je dodao sljedeće: »Osim toga, tu je bezbroj drugih stvari o tome kako se upravlja gradovima, državama, kraljevstvima, i despotijama, kao i o zakonima različitih naroda. Promatranjem svega toga može se svatko okoristiti, a sve što ste sada čuli koristi su koje nam, prema mome mišljenju, povijest može namaknuti.«[70] Kada je pojašnjavala Petrićev stav da je istina u povijesti vrlo problematična, Girardi-Karšulin zapisala je sljedeće: »U izvještajima se nalaze proturječnosti, očevici se međusobno ne slažu, a ako i ima istine u povijesti, to je istina ‘uglavnom’, a ne u pojedinostima. Istina povijesti ugrožena je ili nepoznavanjem ili svjesnom političkom manipulacijom. I u slučajevima kad se izvještaji podudaraju, istina povijesti nije osigurana.«[71]

Da je povijest potrebna filozofiji politike, posebice kao izvor različitih primjera vladaru, ali i svakome u zajednici, Petrić je posvjedočio sljedećom rečenicom: »Prema tome, svaki posebnik, svaki javni djelatnik, svaki dvoranin i svaki vladar treba da proučava povijest, da je

[66] [Patritio], »Il Donato overo dell’utilita dell’historia. Dialogo nono« / [Petrić], »Donato ili o koristi od povijesti, deveti dijalog«, str. 236–257, str. 244 / na str. 245.
[67] Metesi Deronjić, »Metafizički pristup Petrićevu razumijevanju povijesti«, str. 609.
[68] Schiffler, »Filozofija politike i povijesti u djelu Frane Petrića«, str. 25.
[69] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, str. 44 / str. 45.
[70] [Patritio], »Il Sanuto overo del fine dell’historia. Dialogo quarto« / [Petrić], »Sanuto ili o svrsi povijesti, četvrti dijalog«, str. 132 i 134 / str. 133 i 135.
[71] Girardi-Karšulin, »Frane Petrić«, str. 209.

pretpostavi svakom drugom nastojanju, da je čita u svako doba i da se koristi njome u svim životnim prilikama, tako da životi drugih ljudi budu naputak i putokaz njihovu životu.«[72]

Prema mojem razumijevanju zapisā u četvrtom dijalogu, Petrić nije smatrao da povijest služi samo kao pomoćna znanost politici, nego je bio uvjeren da je od izuzetne važnosti i za, primjerice, zakonodavstvo, religiju i školstvo, i to bez obzira nudi li pozitivne ili negativne primjere, a što potvrđuje sljedeća rečenica: »Kao što ono što je časno prožima sve gradske zakone, sve žrtve, obrede, religiju, lijepo vladanje građana, dobre običaje, književnost, grane znanosti, svo proučavanje, pravedna, razborita, snažna, mudra, velikodušna, velebna, slobodna, umjerena, plemenita i sva ostala djela u nizu vrlina; tako isto prožima i sve ono što je tome protivno.«[73] Na temelju toga može se zaključiti da je Petrić zastupao stav da povijest uz sebe veže sve dijelove života ljudske zajednice, a na što je već upozorio Franjo Zenko: »Petrić smatra ekonomsku, financijsku, vojnu i kulturnu povijest jednakovrijednom i ravnopravnom s političkom povijesti. Tek kad se sva ta područja u određenom prostoru i vremenu, narodu, državi ili imperiju istraže, može se spoznati sveukupna čovjekova realnost.«[74]

U drugom dijalogu Petrić je iznio i stavove o filozofiji. Na početku dijaloga zapisao je da je filozofija »zla žena i velika vještica« koja ga neprestano kvari svojim obmanama.[75] Ako se, nastavlja Petrić, obrazovani ljudi bave filozofijom, oni neće moći obavljati svoje građanske dužnosti, jer će postati previše zaokupljeni pitanjima na koja nemaju odgovore, što dokazuje sljedeći Petrićev iskaz: »Jer ako se s njom [filozofijom] previše sprijatelje, postaju posve nepodobni za javnu službu i nekorisni svojim gradovima; gube sasvim znanje i ugled.«[76] Obrazovan čovjek koji se bavi filozofijom, sve svoje napore ulaže u disciplinu koja oplemenjuje duh, ali ne pomaže, poručuje Petrić, ostvarenju slave i bogatstva.[77]

Da bi povjesničar mogao istinito prikazati događaje, nužno je, smatra Petrić u šestom dijalogu, da posjeduje znanje, pri čemu je najvažnije da bude upućen u znanje iz politike i u političku situaciju, jer će time osigurati sreću svojoj zajednici i svim budućim zajednicama, o čemu svjedoči sljedeća rečenica: »Povijest se jamačno (što se nitko neće usuditi poreći) piše

[72] [Patritio], »Il Gigante overo della historia. Dialogo primo« / [Petrić], »Gigante ili o povijesti, prvi dijalog«, str. 44 i 46 / str. 45 i 47.
[73] [Patritio], »Il Sanuto overo del fine dell'historia. Dialogo quarto« / [Petrić], »Sanuto ili o svrsi povijesti, četvrti dijalog«, str. 134 / str. 135.
[74] Zenko, »Frane Petrić«, str. 22–23.
[75] [Patritio], »Il Bidernuccio overo della diversita dell'historia. Dialogo secondo« / [Petrić], »Bidernuccio ili o raznovrsnosti povijesti, drugi dijalog«, str. 66 / str. 67.
[76] Isto, str. 68 / str. 69.
[77] Isto.

zato da bi gradovi po primjeru drugih kročili k sreći«.[78] Taj Petrićev stav pojasnio je Mislav Kukoč u članku »Ima li povijest smisao?«, a u kojem je napomenuo da se od »četiri bitna aspekta Petrićeva shvaćanja povijesti« odnosio na »*problem smisla povijesti*«, pri čemu je Kukoč o tom problemu zapisao sljedeće: »svrha i cilj povijesti u utilitarističkoj koristi sretnog života partikularne zajednice u Petrića, odnosno univerzalni smisao cjelokupne povijesti u eshatologijskom završetku filozofije povijesti.«[79] Osim toga, Kukoč je zapazio da se Petrićev pojam sreće određuje upravo pomoću povijesti, što potvrđuju, kako smatram, sljedeće dvije rečenice: »Platonistički određujući svrhu svekolikoga ljudskog djelovanja kao težnju k nekom dobru, Petrić ga definira kao sreću. Sreća se postiže u zajednici, antičkom polisu, odnosno renesansnoj Republici«.[80]

[78] [Patritio], »Il Zeno overo dell'historia universale. Dialogo sesto« / [Petrić], »Zenon ili o općoj povijesti, šesti dijalog«, str. 170 / str. 171.

[79] Mislav Kukoč, »Ima li povijest smisao? Petrićeva povijesna razmatranja i filozofija povijesti«, u: Ljerka Schiffler (glavna urednica), *Zbornik radova VI. međunarodnog filozofijskog simpozija »Dani Frane Petriša«, Cres 13.–17. srpnja 1997.* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 1999), str. 279–290, na str. 279.

[80] Kukoč, »Ima li povijest smisao? Petrićeva povijesna razmatranja i filozofija povijesti«, str. 288.

4. Zaključak

Frane Petrić (1529–1597) bio je hrvatski renesansni mislilac i filozof koji je u djelu *Deset dijaloga o povijesti* nastojao odrediti povijest i ukazati na njezin izniman značaj za politiku, kao i za sve ostale discipline koje se bave čovjekom i njegovim djelovanjem. Zadaća filozofije politike podudara se sa zadaćom povjesničara, koji mora kritički promotriti povijesni događaj, analizirati uzroke, navesti posljedice i iz svega toga izvući pouku. Brojne primjere koji se nalaze u svjetskoj povijesti Petrić je smatrao najvećim darom koji može dobiti osoba koja djeluje na području politike.

U radu sam analizirala Petrićeva promišljanja o povijesti, filozofiji i politici. Posebnu pozornost pritom sam posvetila zapisima u kojima je Petrić ukazivao na važnost povijesti za pojedinca i za cjelokupnu zajednicu. Njegovo opisivanje zadaće povijesti, povjesničara i povijesnih spisa, ukazuje na važnost i korist koju povijest ima za filozofiju politike, ali i za, primjerice, zakonodavstvo, ekonomiju, religiju i obrazovanje. Osim toga, upozorila sam i na važnost povjesničara za filozofiju politike, jer on, a kao osoba koja narednim generacijama u nasljeđe ostavlja znanje, mora istodobno biti i filozof, i političar. Povjesničarevo znanje o uređenju zajednice, njegovo iskustvo, ali i umijeće pisanja, najvažniji su elementi za povijesne spise koji filozofiji politike donose naviše koristi.

Deset dijaloga o povijesti su prvi pokušaj ustanovljavanja povijesti kao neovisne discipline i prikazivanja njezine važnosti za čovjekov svakodnevni život. Petrićevi dijalozi uvelike doprinose stvaranju moderne historiografije, kao i filozofije povijesti. Premda je raspravljao o brojnim temama i premda je postavio brojna pitanja, Petrić u svojim dijalozima ipak nije ponudio brojne odgovore. Međutim, već postavljanjem pitanja o važnosti povijesti za čovjeka, dokazao je da je povijest izuzetno važna za filozofiju politike. Filozofija politike bi bez povijesti izgubila oslonac i savjetnika, zbog čega ne bi mogla ispuniti svoju svrhu, a ni pomoći čovjeku u ostvarenju njegove zemaljske sreće. Naposljetku, djelo *Deset dijaloga o povijesti* je vrlo važno i zato jer je u njemu povijest prvi put prikazana kao ljudsko djelovanje u svijetu, kao čovjekovo ozbiljenje svijeta i kao jedna od važnih, a ne sporednih ili pomoćnih disciplina.

5. Popis literature

Cicero, Marcus Tullius. 1830. *De oratore*, libri tres. Edidit et illustravit Rudolphus I. F. Henrichsen (Havniae: Sumptibus librariae Gyldendalianae, 1830).

Ćurko, Bruno. 2010. »Petrić o vrlini i sreći u 'humanističkom' razdoblju«, *Filozofska istraživanja* 30/3 (2010), str. 395–412.

Girardi-Karšulin, Mihaela. 1997. »Frane Petrić«, u: Franjo Zenko (priređivač sveska), *Starija hrvatska filozofija*. Hrestomatija filozofije, sv. 9 (Zagreb: Školska knjiga, 1997), str. 203–223.

Janeković, Zdenka. 1997. »Povijesno iskustvo i pisanje povijesti u Petrićevu sustavu spoznaje svijeta«, *Dubrovnik: časopis za književnost i znanost*, nova serija 8/1–3 (Dubrovnik, 1997), str. 44–59.

Kukoč, Mislav. 1999. »Ima li povijest smisao? Petrićeva povijesna razmatranja i filozofija povijesti«, u: Ljerka Schiffler (glavna urednica), *Zbornik radova VI. međunarodnog filozofijskog simpozija »Dani Frane Petriša«, Cres 13.–17. srpnja 1997.* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 1999), str. 279–290.

Metesi Deronjić, Željka. 2013. »Metafizički pristup Petrićevu razumijevanju povijesti«, prikaz djela *Ars historica Frane Petrića*, koje je napisao i 2012. godine objavio Stjepan Špoljarić, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/2(78) (2013), str. 605–610.

Patritio, Francesco / Petrić, Frane. 1980. »Della historia diece dialoghi« / »Deset dijaloga o povijesti«, u: Frane Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, preveo Krešimir Čvrljak (Pula: Čakavski sabor / Istarska naklada; Rijeka: Otokar Keršovani / Liburnija / Edit, 1980), str. 28–293.

Schiffler, Ljerka. 1985. »Filozofija grada« *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 11 (1985), str. 3–27.

Schiffler, Ljerka. 1998. »Filozofija politike i povijesti u djelu Frane Petrića«, u: Frane Petrić, *Izabrani politički spisi*, izbor i uvodna studija Ljerka Schiffler. Prijevod Vladimir Premec,

Krešimir Čvrljak, Irena Ćosić, Tamara Tvrtković (Zagreb: Golden marketing / Narodne novine, 1998.), str. 7–34.

Solar, Milivoj. 1998. »Frane Petrić«, u: Frane Petrić, *Sretan grad*, preveo Vladimir Premec, priredio Milivoj Solar (Zagreb: Matica hrvatska, 1998), str. 43–53.

Špoljarić, Stjepan. 2010. »Smisao Petrićeva mita o povijesti«, *Filozofska istraživanja* 30/3 (2010), str. 413–430.

Veljak, Lino. 1979. »Petrić i počeci utopijskog socijalizma«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 5 (1979), str. 57–66.

Zenko, Franjo. 1998. »Frane Petrić«, u: Frane Petrić, *Deset dijaloga o povijesti*, preveo Krešimir Čvrljak (Pula: Čakavski sabor / Istarska naklada; Rijeka: Otokar Keršovani / Liburnija / Edit, 1980), str. 7–23.